

Література:

1. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у I кварталі 2021 року. Режим доступу: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>
2. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ОСІБ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ІЛЮЗІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Кернякевич-Танасійчук Ю. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри судочинства*

*Навчально-наукового юридичного інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Ресоціалізація засудженого, необхідною умовою якої є його виправлення, виступає запорукою досягнення основної цілі кримінальної відповідальності – захисту інтересів особи, суспільства і держави [1, с. 84].

Легальне визначення поняття «ресоціалізація», під яким розуміється свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, містить ч. 2 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) [2].

З огляду на таку законодавчу дефініцію, видається, що ресоціалізація можлива лише після відбуття покарання. До індикаторів відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства можна віднести: вирішення його житлово-побутових проблем, питання працевлаштування; влаштування особистого, сімейного життя тощо.

Як бачимо, ресоціалізація – це явище суб'єктивне і стан його втілення в життя залежатиме від кожної засудженої особи зокрема. Виходячи з цього, до компетенції органів та установ виконання покарань належить не сам процес виправлення та ресоціалізації засуджених осіб, а створення умов для їх виправлення та ресоціалізації. На реалізацію цього положення спрямована норма, закріплена у ч. 2 ст. 102 КВК України, де передбачено, що режим у колоніях має зводити до мінімуму різницю між

умовами життя в колонії і на свободі, що повинно сприяти підвищенню відповідальності засуджених за свою поведінку і усвідомленню людської гідності [2].

При цьому, незважаючи на декларування на рівні держави «курсу на створення належних умов у місцях несвободи та зміну акценту системи на ресоціалізацію» [3, с. 1], доводиться констатувати факт далеко неналежних, а часом незадовільних умов в установах виконання покарань. Як зазначається у матеріалах вебінару «Права в'язнів» Харківської правозахисної групи від 16 червня 2021 року, умови тримання засуджених в установах виконання покарань, у багатьох випадках, не відповідають міжнародним стандартам, є за своєю суттю нелюдськими та такими, що принижують гідність, поводженням, що неодноразово визнавав Європейський суд з прав людини [4].

За таких обставин створити персоналом органів та установ виконання покарань сприятливе підґрунтя для подальшої ресоціалізації засуджених осіб, які відбули покарання є практично недосяжним завданням.

Більше того, зважаючи на факт застосування покарання у виді позбавлення волі переважно до найбільш неблагополучних верств населення (про наявність соціалізації в яких ще до моменту вчинення кримінального правопорушення вкрай складно говорити), видається необхідним скоріше працювати над створенням умов для їх подальшої не ресоціалізації, а неосоціалізації.

Відбування тривалих строків позбавлення волі в незадовільних умовах, наявність жорстокого нелюдського ставлення з боку персоналу установ виконання покарань та негативний вплив на особу засудженого існуючої в установах виконання покарань так званої «тюремної субкультури» призводить до поглиблення десоціалізації таких осіб, а також подальшої призонізації.

Під призонізацією розуміють процес і результат соціально-психологічної адаптації особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, до комплексу організаційно-управлінських, побутових, психологічних умов, які присутні у виправній колонії, наслідком чого є формування стійких негативних морально-психологічних якостей особистості у зв'язку із впливом на неї обмежень, зумовлених режимом і самим змістом покарання, насильства (фізичного, психічного, психологічного, сексуального) зі сторони інших засуджених та адміністрації колонії, а також елементів кримінальної субкультури [5, с. 159].

Поміщення засудженого до позбавлення волі у відповідне середовище диктує йому формальні і неформальні норми поведінки, так само підпорядковує свою поведінку цим нормам і персонал. Якщо послідовно дотримуватись позицій соціального натуралізму, про який йде мова у науковій статті О. М. Костенка «Соціальний натуралізм – методологічна основа прогресивної юриспруденції» [6], то необхідно буде оцінювати

функціонування виправних колоній, врегульоване позитивним правом, як зону свавілля, а ідею виправлення і ресоціалізації як ілюзію [7].

Зважаючи на все наведене вище, пропонуємо виокремити окремі шляхи, які дозволять удосконалити ефективність механізму створення умов для ресоціалізації і зробити максимально результативним сам безпосередній процес такої ресоціалізації. По-перше, необхідним є створення належних умов відбування покарань, по-друге, застосування альтернативних позбавленню волю покарань або покарань, пов'язаних з ізоляцією на не тривалий період часу. Одночасно важливим є використання персоналом органів та установ виконання покарань диверсифікованих засобів виправлення та ресоціалізації засуджених осіб з огляду на їх індивідуальні фізіологічні, вікові, соціально-психологічні та інші особливості.

Література:

1. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Мета реалізації кримінально-виконавчої політики України. *Злочини проти громадської безпеки та кримінально-правова політика держави в умовах гібридної війни*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 22 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 82-84.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 30.09.2021).

3. Заступниця Міністра юстиції України Олена Висоцька: Протягом останніх двох років тримаємо чіткий курс на створення належних умов у місцях несвободи та зміну акценту системи на ресоціалізацію. *Закон і обов'язок*. 14 вересня 2021 року. № 16 (3510). С. 1, 4-5.

4. Беспала Т., Захаров Є., Овдієнко Г., Ревякін М., Токарев Г. Права в'язнів (матеріали вебінару ХПГ 16.06.2021). URL: <https://khp.org/1608809215> (дата звернення: 30.09.2021).

5. Перепелица Д. Призонизация как криминогенный фактор: понятие и природа. «*Legea și viața*». 2013. № 12/2. С.156–159.

6. Костенко О. М. Соціальний натуралізм – методологічна основа прогресивної юриспруденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 126-135.

7. Відгук офіційного опонента Степанюка А. Х. на дисертацію Ліховіцького Я. О. «Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчинюються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. 11 с. URL: http://idpnan.org.ua/ua/spetsvcheni-radi/d-26_236_02/vidguki-ofitsiynih-oponentiv-na-disertatsiyi/doktor-nauk1.html (дата звернення 15.11.2018).